

RPG-distrikt Småland-Öland

Nätverket
**KPR lyssnar
på oss!**

Ett nätverk för samhällsfrågor ur ett äldreperspektiv

Riksdagen har ställt sig bakom regeringens förslag om att den som har hemtjänst ska kunna erbjudas en fast omsorgskontakt, om det inte bedöms vara uppenbart obehövligt. För att säkra kompetens ska endast den som har yrkestiteln undersköterska kunna utses till fast omsorgskontakt.

Syftet med förslagen är att tillgodose den enskildes behov av trygghet och kontinuitet, samt en individanpassad omsorg och samordning.

Kravet på att erbjuda en fast omsorgskontakt börjar gälla den 1 juli 2022. Kravet att den som utses till fast omsorgskontakt ska ha yrkestiteln undersköterska börjar gälla den 1 juli 2023.

Personer med hemtjänst ska erbjudas en fast omsorgskontakt

Regeringen föreslår i en proposition att de som har hemtjänst ska erbjudas en fast omsorgskontakt, om det inte bedöms vara uppenbart obehövligt. Den fasta omsorgskontakten ska tillgodose den enskildes behov av trygghet, kontinuitet, individanpassad omsorg och samordning när hemtjänstinsatser verkställs. Kravet på att erbjuda en fast omsorgskontakt föreslås börja gälla den 1 juli 2022 och

kravet på att den som utses till fast omsorgskontakt ska ha yrkestiteln undersköterska föreslås börja gälla den 1 juli 2023.

Bakgrund

Personer med hemtjänst har ofta komplexa och sammansatta behov. Det innebär att de får kvalificerade insatser från både kommunal och regional hälso- och sjukvård samt socialtjänst. Främst äldre personer över 65 år har hemtjänst, men även yngre personer kan behöva insatser från hemtjänsten. År 2018 hade ungefär 16 000 personer som var yngre än 65 år hemtjänst medan antalet äldre med hemtjänst var 169 000 personer.

De flesta som har hemtjänst vill få stöd och hjälp av personal som de känner igen och där en ömsesidig och förtroendefull relation har byggts upp. Samtidigt är bristande personalkontinuitet ett återkommande problem inom hemtjänsten. Många anhöriga upplever också att de behöver ta ett stort ansvar för kontakter med olika yrkesgrupper runt omsorgstagaren. Ambitionen att få till en bättre personalkontinuitet inom hemtjänsten med hjälp av en omsorgskontakt är inte ny och benämningen av rollen i kommunerna varierar. I augusti 2019 beslutade regeringen att tillsätta en särskild utredare med uppdrag att lämna förslag på hur en fast omsorgskontakt kan införas i hemtjänsten.

Rätten till hemtjänst

Rätten till hemtjänst prövas enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen (SoL). Av bestämmelsen framgår att den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på något annat sätt har rätt till bistånd för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt. Genom biståndet ska den enskilde få en skälig levnadsnivå. Kommunen har också en möjlighet att utan någon föregående behovsbedömning tillhandahålla hemtjänstinsatser till äldre personer med stöd av 4 kap. 2 a § SoL. Det huvudsakliga syftet med den bestämmelsen är att öka den äldres självbestämmande och delaktighet och att minska det administrativa arbetet som en behovsbedömning kan medföra.

Enligt 5 kap. 4 § SoL ingår det i socialnämndens ansvar att verka för att äldre personer får möjlighet att leva och bo självständigt under trygga förhållanden och ha en aktiv och meningsfull tillvaro i gemenskap med andra. Socialnämnden ska i det sammanhanget enligt 5 kap. 5 § SoL ge stöd och hjälp i hemmet och annan lättåtkomlig service åt äldre som behöver det. Syftet med hemtjänstinsatser är att underlätta och möjliggöra människors dagliga livsföring i det egna hemmet och i många fall också att göra det möjligt att bo kvar i det

egna hemmet. Det kan handla om att människor som på grund av sjukdom, fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsnedsättning eller annan orsak behöver stöd och hjälp i den dagliga livsföringen. Av 3 kap. 6 § SoL framgår bland annat att socialnämnden bör underlätta för den enskilde att bo hemma och ha kontakt med andra.

Hemtjänstens uppgifter delas upp i två olika kategorier, en med inriktning mot uppgifter av servicekaraktär och en mot personlig omvårdnad. Med serviceuppgifter avses bland annat praktisk hjälp med hemmets skötsel, såsom städning, tvätt, hjälp med inköp, ärenden på bank och hjälp med tillredning av måltider eller utdelning av färdiglagad mat. Med personlig omvårdnad avses de insatser som behövs för att tillgodose fysiska, psykiska och sociala behov. Det kan handla om hjälp för att kunna äta och dricka, klä sig, förflytta sig och sköta personlig hygien. Det kan också handla om insatser för att bryta isolering och för att kunna känna trygghet och säkerhet i det egna hemmet (prop. 2005/06:115 s. 84). Till omvårdnadsinsatserna räknas sociala insatser såsom ledsagning, samtal, aktivering och hjälp med kontakt med närstående och serviceinrättningar.

Krav på lämplig utbildning och erfarenhet

Personal som utför uppgifter inom socialtjänsten ska ha lämplig utbildning och erfarenhet, enligt 3 kap. 3 § andra stycket SoL. I förarbetena till bestämmelsen resonerar regeringen närmare kring begreppen lämplig utbildning och erfarenhet. Begreppen syftar inte bara på formell behörighet utan hänvisar också till kvalifikation, kunskap, erfarenhet, förmåga, lärande och färdighet (prop. 1996/97:124 s. 48). Regeringen menar att kompetens- och kunskapsutveckling måste ske i verksamheterna och vara en integrerad del i en ständigt pågående underhålls- och förnyelseprocess. Det är samhällets utbildningssystem som lägger grunden för den långsiktiga kompetens- och kunskapsutvecklingen. Inriktning och kvalitet på grund- och vidareutbildningar spelar därmed en betydande roll även för senare satsningar på intern kompetensutbildning. Till stöd för tillämpningen har Socialstyrelsen tagit fram allmänna råd om vilka kunskaper som personalen som arbetar inom omsorgen om äldre bör ha (SOSFS 2011:12).

Den som har hemtjänst ska erbjudas en fast omsorgskontakt

Regeringen föreslår att de som har hemtjänst ska erbjudas en fast omsorgskontakt, om det inte bedöms vara uppenbart obehövligt. Den fasta omsorgskontakten ska tillgodose den enskildes behov av trygghet, kontinuitet,

individ Anpassad omsorg och samordning när en hemtjänstinsats verkställs. Skyldigheten ska införas i 4 kap. 2 b § SoL.

Trots att rollen som omsorgskontakt har funnits länge i hemtjänstverksamheterna och att åtta av tio omsorgstagare idag har en omsorgskontakt, är det ett uppdrag som ofta präglas av otydlighet där både rutiner och chefsstöd saknas. Det är oklart vad rollen innebär i praktiken och den varierar mellan de olika hemtjänstutförarna och kommunerna. En reglering gör att det blir en mer enhetlig tillämpning av funktionen i hela landet och ett tydligt mandat för hemtjänstutförare att utveckla rollen som fast omsorgskontakt.

Huvudregeln är att en person med hemtjänst ska erbjudas en fast omsorgskontakt. En sådan omsorgskontakt behöver dock inte erbjudas om det bedöms vara ”uppenbart obehövt”. Exempel på undantagssituationer är om en person endast har trygghetslarm, matdistribution eller hjälp med städning eller inköp. Personer med begränsade sociala nätverk och måttliga kognitiva nedsättningar kan dock behöva en omsorgskontakt även utan att ha något stort behov av hemtjänstinsatser. Det viktiga är att det görs en bedömning i varje enskilt fall, sett till syftet med den fasta omsorgskontakten.

Lagförslaget syftar inte till att i detalj beskriva den fasta omsorgskontaktens arbetsuppgifter, men en viktig uppgift för den fasta omsorgskontakten är att vara ”spindeln i nätet” och att informera och samverka med anhöriga, närstående, arbetslaget och andra yrkesgrupper som är delaktiga i den enskildes vård och omsorg. Det kan även ingå i uppdraget att delta i uppföljningsmöten med biståndshandläggare och att delta i samverkan när det gäller den individuella plan som ska upprättas när den enskilde har behov av insatser både från socialtjänsten och från hälso- och sjukvården enligt 2 kap. 7 § SoL och 16 kap. 4 § hälso- och sjukvårdslagen.

Vem kan vara fast omsorgskontakt?

Behoven hos personer med hemtjänst är ofta komplexa och omfattande, vilket ställer särskilda krav på kompetens för att den som utses till en fast omsorgskontakt ska kunna utföra sitt arbete på ett tryggt och säkert sätt. Enligt propositionen Stärkt kompetens i vård och omsorg – reglering av undersköterskeyrket (prop. 2020/21:175) införs det den 1 juli 2023 ett krav på att endast den som har ett bevis om rätt att använda yrkestiteln undersköterska ska få använda titeln i yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område och i verksamhet enligt SoL och lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS).

De initiativ som regeringen har tagit för att öka bemanningen inom äldreomsorgen samt den satsning som görs inom äldreomsorgslyftet bedöms kunna öka utbudet av undersköterskor.

Därför är det enligt regeringen rimligt att den som utses till fast omsorgskontakt ska ha yrkestiteln undersköterska enligt 4 kap. 5 a § patientsäkerhetslagen från och med den 1 juli 2023. Bestämmelsen ska införas i 3 kap. 3 d § SoL.

Vägledning och uppföljning

Regeringen anser att Socialstyrelsen bör få i uppdrag att ta fram ett vägledningsmaterial som underlättar genomförandet av lagförslaget. Vägledningen bör ge hemtjänsten information om hur arbetet runt den fasta omsorgskontakten kan organiseras för att åstadkomma kontinuitet, trygghet, samordning och individanpassad omsorg. Det bör även ingå i uppdraget att kommunicera och informera om det nya lagförslaget.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Bestämmelsen i 4 kap. 2 b § SoL om att den som har hemtjänst ska erbjudas en fast omsorgskontakt föreslås börja gälla den 1 juli 2022. Bestämmelsen i 3 kap. 3 d § SoL, om att endast den som har yrkestiteln undersköterska får utses till fast omsorgskontakt, föreslås börja gälla den 1 juli 2023.

Fram till och med den 30 juni 2033 får den som vid ikraftträdandet av 3 kap. 3 d § är tillsvidareanställd med yrkestiteln undersköterska utses att vara fast omsorgskontakt, trots att hen inte har fått bevis om rätt att använda yrkestiteln undersköterska.

Av Marianne Jakobsson, redaktör och jurist för JP Socialnet.

Ursprungligen publicerad i JP Socialnet.